

MIŁOSIERDZIE

Próba spojrzenia interdyscyplinarnego

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3743

50^{lat}
Uniwersytetu
Śląskiego
w Katowicach

ODŁOSIĘRDZIE

Próba spojrzenia interdyscyplinarnego

pod redakcją
KS. PRZEMYSŁAWA SAWY

Recenzent
ks. BOGDAN FERDEK

Spis rzeczy

Wprowadzenie. Miłosierdzie – paradygmat człowieczeństwa i chrześcijaństwa (ks. Przemysław Sawa)	7
---	---

CZĘŚĆ I

Spojrzenie biblijno-teologiczne

KS. SEBASTIAN SMOLARZ: JHWH jako Bóg miłosierny w Księdze Wyjścia 34,6-7 w ujęciu narracyjnym i teologicznym	13
STANISŁAW CIUPKA: Miłosierdzie w poglądach Cypriana z Kartaginy	27
ANGELIKA MARIA MAŁEK: Miłosierdzie względem ubogich w nauczaniu Jana Chryzostoma i aktualność jego przesłania dzisiaj	42
KS. JACEK KEMPA: Rozumienie miłosierdzia Boga w wybranych soteriologiach średniowiecza	57
KS. ADAM RACZKOWSKI: Sakrament miłosierdzia w refleksji księdza Tadeusza Fedorowicza, spowiednika i kierownika duchowego Jana Pawła II	75
KATARZYNA WASIUTYŃSKA: <i>Jezus Opuszczony</i> jako objawienie miłosierdnego oblicza Boga: refleksja w świetle pism Chiary Lubich	94
ANDRZEJ LWOWSKI: Miłosierny Samarytanin w refleksji teologicznej Josepha Ratzingera/Benedykta XVI	112
KS. PRZEMYSŁAW SAWA: Wybrane aspekty miłosierdzia w nauczaniu papieża Franciszka	129
KS. STANISŁAW T. ZARZYCKI SAC: Eucharystia „miejscem” kultu i doświadczenia miłosierdzia Bożego	154
ANNA MALISZEWSKA: Kościół wobec niepełnosprawności: dobroczynność a miłosierdzie. Stanowisko wybranych teologów niepełnosprawności	178

MAREK BARON: Miłosierdzie drogą do pokoju w kontekście objawień maryjnych Królowej Pokoju z Medziugorja	193
---	-----

CZĘŚĆ II

Spojrzenie z perspektywy nauk humanistycznych i ekonomii

BOŻENA PROCHWICZ-STUDNICKA: Boże miłosierdzie i jego (nie)ograniczoność w świetle Koranu	209
BEATA K. OBSULEWICZ: Znaki miłosierdzia w pracach generacji polskich pozytywistów. Wybrane aspekty	229
KRZYSZTOF ŚLEDZIŃSKI: Transplantacje organów w wybranych dokumentach Kościołów, jako ostatni akt miłosierdzia dawcy, a kwestia wyrażania zgody na pobranie narządów	247
MATEUSZ LANGER: Kilka uwag na temat charakteru i statusu miłosierdzia w nauce prawa finansowego	260
Informacje o autorach	273

Wprowadzenie

Miłosierdzie – paradygmat człowieczeństwa i chrześcijaństwa

„Są chwile, w których jeszcze mocniej jesteśmy wzywani, aby utkwic wzrok w miłosierdziu, byśmy sami stali się skutecznym znakiem działania Ojca. Z tego właśnie powodu ogłosiłem *Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia* jako pełen łaski czas dla Kościoła, by uczynić świadectwo wierzących jeszcze mocniejszym i skuteczniejszym”¹. Te słowa Franciszka, wyrażające głębokie rozeznanie duchowe, zmieniły kształt Kościoła, a przez to odcisnęły swoje piętno na kondycji świata. Kolejne miesiące Jubileuszu stały się okazją do doświadczania mocy miłosierdzia w wymiarze duchowym i doczesnym, zwłaszcza w przypadku osób o skomplikowanych sytuacjach życiowych, wykluczonych, żyjących w beznadziei i rozpacz. Przyjęcie łaski Bożej darmo ofiarowanej grzesznikowi oraz konkretne czyny współczucia i realnej pomocy są namacalnymi owocami jedenastomiesięcznej wędrówki drogami miłosierdzia.

Cały Kościół został wezwany przez papieża do refleksji nad tym, co stanowi istotę przesłania Ewangelii, którą jest miłosierdzie Ojca i wpływające z niego miłosierdzie ludzi wobec siebie nawzajem. Odkrycie tego wiedzy do rozpoznania najgłębszej prawdy o Bogu, dziele zbawienia oraz tożsamości człowieka. Dlatego gest Boga winien kształtować gest człowieka. Trzeba wiedzieć, że miłosierdzie „to otwarcie serca na biednego. (...) miłosierdzie to zachowanie Boga, który przytula, to ofiarowanie się Boga, który przyjmuje, który pochyla się, by przebaczyć. Jezus

¹ FRANCISZEK: Bulla *Misericordiae vultus* (2015), 3.

powiedział, że nie przyszedł do sprawiedliwych, ale do grzeszników. Nie przyszedł do zdrowych, którzy nie potrzebują lekarza, ale do chorych. Dlatego można powiedzieć, że miłosierdzie to dowód tożsamości naszego Boga². W związku z tym naśladowanie Jezusa wyraża się nie tylko w czczeniu Ojca, ale w skierowaniu swojego wzroku na bliźniego, który nieraz jest wykluczony, poraniony, odrzucony, doświadczający wewnętrznych czy zewnętrznych dramatów, a w tym wszystkim wołający o łaskę, pomoc, obecność. Można więc powiedzieć, że miłosierdzie staje się niejako papierkiem lakmusowym poziomu przyjęcia Ewangelii, zbawienia, a co za tym idzie autentyczności wiary.

Prawdę tę eksponuje papież Franciszek: wypowiedane słowa, katechezy, przesłania, a przede wszystkim jednoznacznie przemawiające gesty, inicjatywy, wychodzenie ku ludziom cierpiącym, wykluczonym, o nieregularnej sytuacji. W ten sposób naśladuje Chrystusa oraz pokazuje miłosierdzie jako podstawowy paradygmat chrześcijaństwa – „Z naszej wiary w Chrystusa, który stał się ubogi, będąc zawsze blisko ubogich i wykluczonych, wypływa troska o integralny rozwój osób najbardziej opuszczonych przez społeczeństwo”³. Nie chodzi więc jedynie o mówienie o miłosierdziu czy o okolicznościowe działanie, ale o sam rdzeń życia ochrzczonych, uczniów Jezusa. Taka postawa przemienia człowieka i świat wokół niego, rozbija utarte schematy, odnawia codzienność i niesie autentyczne wewnętrzne wyzwolenie.

Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia skierował wzrok Kościoła na miłosierdzie jako podstawowy przymiot Boga i nieodzowną postawę człowieka. Oprócz licznych rekolekcji, ewangelizacji, działań wobec potrzebujących, chorych i na różne sposoby cierpiących, podejmowano naukową refleksję nad zagadnieniem miłosierdzia, wychodzenia ku bliźnim, ku Bogu, który okazuje łaskę. I choć Jubileusz skończył się, to impulsy, które wniósł w rzeczywistość Kościoła i świata wciąż są aktualne. To jest motyw powstania prezentowanej publikacji, która stanowi próbę spojrzenia na rzeczywistość miłosierdzia, poszerzonego o kolejne odłony Roku Miłosierdzia aż do jego zakończenia w uroczystość Jezusa Króla Wszechświata w dniu 20 listopada 2016 roku. Może stanowić inspirację do dalszej refleksji nad miłosierdziem oraz jego urzeczywistnieniem w konkretnych sytuacjach życiowych, by stało się ono prawdziwie codziennością w życiu ludzi w wymiarze duchowym, interpersonalnym czy materialnym. Cenny staje się w tym głos Biblii, teologii (począwszy od epoki patrystycznej po współczesne zagadnienia), filozofii, litera-

² FRANCISZEK: *Miłosierdzie to imię Boga. Rozmowa z Andrea Toriellim*. Tłum. J. GANOBIS. Kraków 2016, s. 27–28.

³ FRANCISZEK: *Kościół miłosierdzia*. Opr. G. VIGINI. Tłum. WWW.VATICAN.VA, K. STOPA. Częstochowa 2014, s. 37.

tury, ekonomii. Dlatego niniejsza publikacja składa się z dwóch części: pierwsza zawiera spojrzenie biblijno-teologiczne, a druga podejmuje refleksję nad miłosierdziem z punktu widzenia nauk humanistycznych i ekonomii.

Niniejsza monografia jest owocem pracy przedstawicieli wielu środowisk akademickich w Polsce (Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, Ewangelikalnej Wyższej Szkoły Teologicznej we Wrocławiu, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie).

Wpisuje się ona w wezwanie papieża Franciszka, który na zakończenie Jubileuszu zachęcał: „Obecnie (...) nadszedł czas spojrzenia w przyszłość i zrozumienia, w jaki sposób iść dalej wiernie, z radością i entuzjazmem, aby doświadczyć bogactwa miłosierdzia Bożego. Nasze wspólnoty będą nadal mogły być żywe i dynamiczne w dziele nowej ewangelizacji, na tyle, na ile *nawrócenie duszpasterskie*, do którego przeżywania jesteśmy wezwani (por. *Evangelii gaudium*, 27), będzie codziennie kształtowane przez odnawiającą moc miłosierdzia. Nie ograniczajmy jej działania. Nie zasmucajmy Ducha, który zawsze wskazuje nowe drogi do przejścia, aby zanieść wszystkim zbawczą Ewangelię⁴. Wobec tego miłosierdzie coraz bardziej powinno być obecne w życiu ochrzczonych, jak również każdego człowieka. Jest to jedyna droga do budowania lepszego świata, bardziej przenikniętego miłością i pokojem. Nie wyraża jakiejś słabości człowieka, ale jego największą siłę, która prowadzi do przebaczenia, pomocy bliźniemu, odpowiedzialności za niego i całą otaczającą rzeczywistość. W ten sposób realizuje się powołanie człowieka, by czynić sobie ziemię poddaną (Rdz 1,28b). Jednocześnie chrześcijanie naśladują gest Syna, który nie przyszedł, aby potępić, lecz zbawić każdego grzesznika, podnieść upadłych, dać nadzieję zrozpaczonemu, uzdrowić chorych czy uwolnić zniewolonych. Źródłem tego jest osobiste doświadczenie miłosierdzia Bożego.

O taki lepszy świat i nowy kształt rzeczywistości modlił się przed laty Jan Paweł II. Wydaje się więc, że wszelkie rozważanie o miłosierdziu może jedynie być podejmowane w świetle słów wypowiedzianych w Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach w dniu 17 sierpnia 2002 roku:

⁴ FRANCISZEK: List apostolski *Misericordia et misera* (2016), 5.

Boże, Ojczy miłosierny,
który objawiłeś swoją miłość
w Twoim Synu Jezusie Chrystusie,
i wylałeś ją na nas w Duchu Świętym, Pocieszycielu,
Tobie zawieramy dziś losy świata i każdego człowieka.
Pochyl się nad nami grzesznymi,
ulecz naszą słabość,
przewycięż wszelkie zło,
pozwól wszystkim mieszkańcom ziemi
doświadczyć Twojego miłosierdzia,
aby w Tobie, Trójjedyny Boże,
zawsze odnajdywali źródło nadziei.
Ojczy przedwieczny,
dla bolesnej męki i zmartwychwstania Twojego Syna,
miej miłosierdzie dla nas i całego świata! Amen.

ks. Przemysław Sawa
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Informacje o autorach

MAREK BARON – Magister teologii oraz licencjat chemii Uniwersytetu Opolskiego, doktorant nauk teologicznych Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. Od wielu lat zajmuje się tematyką objawień z Medziugorja.

STANISŁAW CIUPKA – Doktor nauk teologicznych, wykładowca w Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej. Ważna dziedzina badawcza, którą się interesuje, to szeroko ujmowana problematyka angelologiczna, jak i kwestie powrotu, i budowy humanistyki opartej na fundamentach cywilizacji judeo-chrześcijańskiej, greckiej i rzymskiej. Inną ważną dziedziną badawczą są kwestie wzajemnych oddziaływań pomiędzy humanistyką a religią, jak i zagadnień odnoszących się do spraw pedagogicznych.

KS. JACEK KEMPA – Prezbiter archidiecezji katowickiej, doktor habilitowany w zakresie teologii dogmatycznej, adiunkt w Katedrze Teologii Dogmatycznej i Duchowości oraz prodziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

MATEUSZ LANGER – Doktorant w Katedrze Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Specjalizuje się w zagadnieniach dotyczących gospodarki budżetowej oraz finansów sektora samorządowego. Istotnym segmentem jego naukowych zainteresowań jest również etyka stosowana, ze szczególnym uwzględnieniem dylematów moralnych pracowników sektora usług finansowych oraz administracji skarbowej.

ANDRZEJ LWOWSKI – Magister licencjat kanoniczny, doktorant w Katedrze Teologii Dogmatycznej i Duchowości na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania badawcze: teologia Josepha Ratzingera/Benedykta XVI, działania ewangelizacyjne św. Eugeniusza de Mazenoda.

ANNA MALISZEWSKA – Doktor nauk teologicznych, specjalność: teologia dogmatyczna. Adiunkt Katedry Teologii Dogmatycznej i Duchowości Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autorka monografii *Kobieta wyzwolona. Maryja w teologii Elizabeth A. Johnson*, Katowice 2015. Zainteresowania naukowe: teologie wyzwolenia.

ANGELIKA MAŁEK – Magister licencjonowany, doktorantka w Katedrze Chryztologii w Instytucie Teologii Fundamentalnej, Ekumenii i Dialogu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

BEATA OBSULEWICZ-NIEWIŃSKA – Profesor KUL, doktor habilitowany nauk humanistycznych, kierownik Katedry Literatury Modernizmu w Instytucie Filologii Polskiej na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL, członek Polskiego Towarzystwa Estetycznego.

BOŻENA PROCHWICZ-STUDNICKA – Doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwo – arabistka, adiunkt w Katedrze Porównawczych Studiów Cywilizacji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują miasto i społeczeństwo miejskie w klasycznym świecie arabsko-muzułmańskim, doktrynę religijną oraz doświadczenie religijne w świetle klasycznych komentarzy do Koranu, prawo muzulmańskie oraz teorię piśmienności w kontekście kultury arabskiej.

KS. ADAM RACZKOWSKI – Prezbiter archidiecezji lubelskiej, doktor nauk humanistycznych w zakresie teologii, adiunkt na etacie międzywydziałowym Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie. Autor kilkunastu artykułów popularno-naukowych dotyczących aspektów duchowych i psychologicznych przeżywania sakramentu pokuty i pojednania.

KS. PRZEMYSŁAW SAWA – Prezbiter diecezji bielsko-żywieckiej, doktor teologii dogmatycznej, adiunkt w Katedrze Teologii Dogmatycznej i Duchowości na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; zajmuje się powiązaniem teologii dogmatycznej i duchowości oraz eklezjologią i duchowością nowej ewangelizacji. Jest założycielem Szkoły Ewangelizacji Cyryl i Metody.

KS. SEBASTIAN SMOLARZ – Doktor nauk teologicznych, adiunkt w Ewangelikalnej Wyższej Szkole Teologicznej we Wrocławiu, biblista zajmujący się Starym Testamentem, pastor Ewangelicznego Kościoła Reformowanego we Wrocławiu.

KRZYSZTOF ŚLEDZIŃSKI – Pracownik socjalny w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Cieszynie, student kierunku informatyka w Wyższej Szkole Finansów i Prawa w Bielsku-Białej, magister teologii ewangelickiej, ukończył studia podyplomowe „Mechanizmy funkcjonowania strefy Euro” w Wyższej Szkole Finansów i Prawa w Bielsku-Białej oraz studia I stopnia na kierunku finanse i bankowość w Wyższej Szkole Bankowości i Finansów w Bielsku-Białej,

w latach 2010–2014 duchowny Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP, zainteresowania: bioetyka, etyka gospodarcza, etyka teologiczna.

KATARZYNA WASIUTYŃSKA – Magister nauk teologicznych, doktorantka na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

KS. STANISŁAW T. ZARZYCKI SAC – Prezbiter w Stowarzyszeniu Apostolstwa Katolickiego (pallotyni), doktor habilitowany w zakresie teologii duchowości, profesor nadzwyczajny w Instytucie Teologii Duchowości KUL.

Na okładce wykorzystano zdjęcie witraża z All Saints Catholic Church
w St. Peters, Missouri (USA).

Copyright: Nheyob / Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

Redaktor
BOŻENA PIETYRA

Projekt okładki
JAKUB DZIEWIT

Redaktor techniczny
MAŁGORZATA PLEŚNIAR

Korektor
ADRIANA SZAFORZ

Łamanie
BOGUSŁAW CHRUSCIŃSKI

Copyright © 2018 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3423-3
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3424-0
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 17,25. Ark. wyd. 19,50.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 24 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin